

Milan Hes

A brány se otevřely...

OSVOBOZENÍ 1945:
DACHAU - OSVĚTIM - TEREZÍN

MLADÁ
LITERATURA
ČESKÉ REPUBLIKY

EDICE
MAGNETKA

BOULHAUS
DOPRAVA

Milan Hes

A brány se otevřely...

OSVOBOZENÍ 1945:

DACHAU - OSVĚTIM - TEREZÍN

NAKLADATELSTVÍ EPOCHA
PRAŽSKÁ VYDAVATELSKÁ SPOLEČNOST

Ediční rada Edice Magnetka:

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. (FF UK, Technická univerzita v Liberci)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií)

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph. D. (Univerzita J. E. Purkyně Ústí nad Labem)

PhDr. Miloslav Martínek, CSc.

JUDr. František Čermák

Copyright © Milan Hes, 2015

Czech edition © Nakladatelství Epoque, Pražská vydavatelská společnost, 2015

ISBN 978-80-7425-257-0 (Nakladatelství Epoque)

ISBN 978-80-7250-716-0 (Pražská vydavatelská společnost)

Obsah

PROLOG	12
KAPITOLA PRVNÍ Dachau	17
KAPITOLA DRUHÁ Osvětim	38
KAPITOLA TŘETÍ Terezín	65
EPILOG	122
VÝBĚR Z DOPORUČENÉ LITERATURY	124
O AUTOROVĚ	125

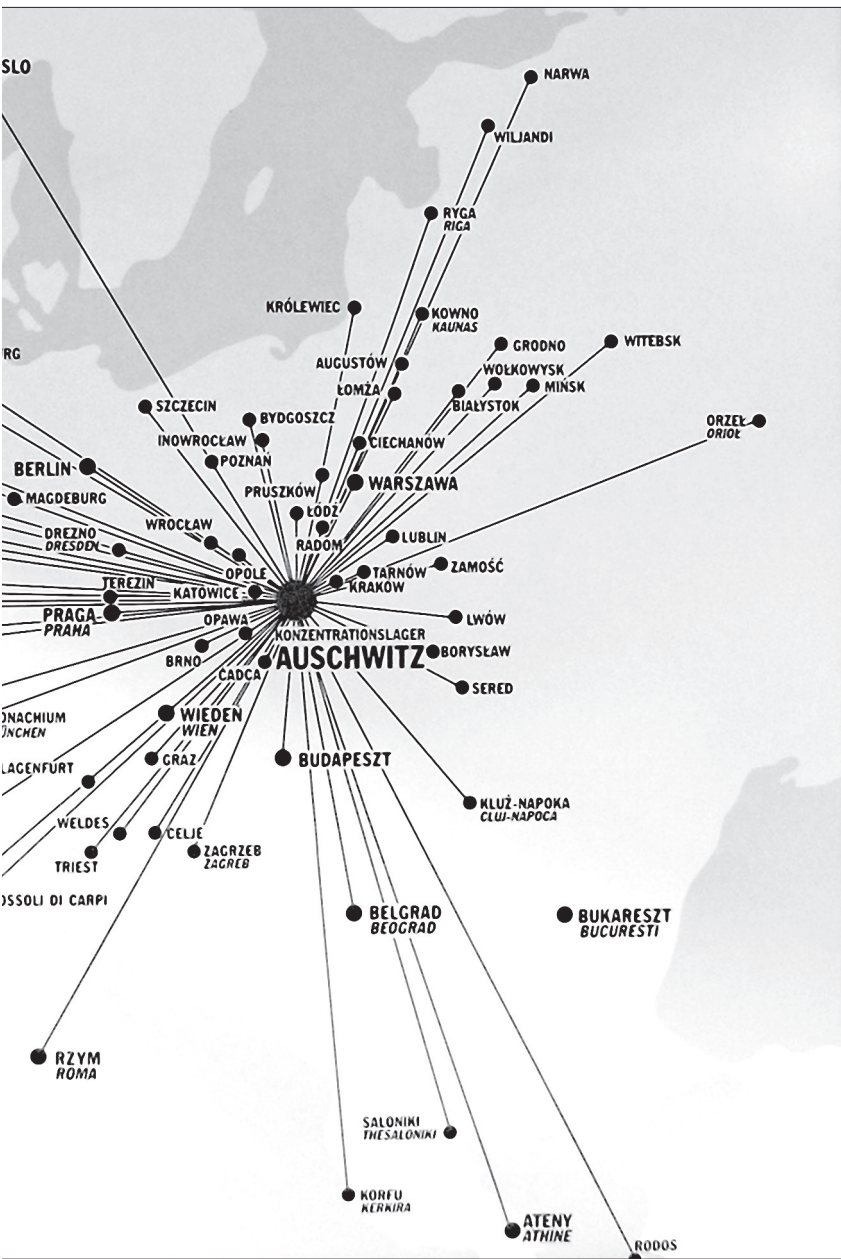
Mapa nacistických vyhlazovacích a koncentračních táborů

Transporty přicházely
do Osvětimi z velké
části Evropy

Kniha je věnována obětem rasového násilí.

„Nehovořil jsem o svých zážitcích dlouho, snad více jak třicet let. I mé děti byly už téměř dospělé, když se od rodičů dozvěděly celou pravdu. K překonání určitého ostychu mne přiměly především neonacistické akce, které i se starými známými hesly se začaly objevovat krátce po roce 1989.“

L. E., PŘEŽIVŠÍ HOLOCAUSTU

„Přežití však nebylo tak docela náhodné a ti, kterým se to podařilo, a sami se nazývají menšinou, nejsou vzorkem těch, kteří zemřeli. Z čistě fyzického hlediska spojují veterány z táborů, ty, co se skrývali, a partyzány dva charakteristické rysy. Všichni byli poměrně mladí, bylo jim mezi třinácti a třiceti lety, což znamená, že přeživších ve středním věku bylo ještě méně. Ti pak museli být navíc na začátku utrpení naprosto zdraví, neboť ghetta, tábory, močály nebo lesy znamenaly nemoc, a byl-li někdo tělesně slabý, stál obvykle před nepřekonatelným problémem. Společenské postavení sice nebylo tak rozhodující jako fyzická kondice, ale hrálo také svoji roli.“

RAUL HILBERG, HISTORIK

„A tak i zvony vítězství nám teď zněly pochmurně a temně a naše duše byly naplněny současně radostí i bolestným pocitem studu, neboť jsme toužili zbavit své svědomí a svou paměť špíny, která na nich ulpěla: a také viny, protože jsme cítili, že tohle se nemělo stát, že nic z toho, co nás kdy potká, nebude dost dobré a čisté, aby vymazalo naši minulost, a že stopy tohoto ponížení si v sobě ponese navždy a ponese si je v paměti i ti, kdo se na něm podíleli, i místa, kde se to stalo, i naše pozdější vyprávění.“

PRIMO LEVI, PŘEŽIVŠÍ A SPISOVATEL

PROLOG

*„Kdo nemá pro co žít,
není ani s to nalézt cestu,
kterou by k cíli došel.“*

VIKTOR EMANUEL FRANKL, PSYCHOLOG
A BÝVALÝ VĚZEŇ NACISTICKÉHO LÁGRU

Ještě v lednu 1945 se za ostatními dráty nacistických lágrů nacházelo nejméně 600 tisíc vězňů. Jiný odhad hovoří dokonce o 714 000! Celkový počet vězněných v letech 1933 až 1945, kteří se nedobrovolně ocitli v nejrůznějších německých represivních zařízeních, lze odhadovat na několik milionů osob. Zvláštní kategorie představují oběti vyhlazovacích táborů. V jejich případě o uvěznění hovořit nelze. Likvidace či vražda. To jsou ta pravá slova pro zvěrstva, jež byla páchána ve jménu rasisticky orientovaného národního socialismu. Pojdme se podívat na příběh osvobození tří míst: Dachau, nejstaršího z nacistických lágrů, Osvětimi, symbolu holocaustu, a poněkud opomíjeného Terezína.

Vězni měli v lágrech zemřít, neměli nacisty nikdy usvědčit z jejich zločinů. Naštěstí existují svědkové, kteří přežili místa utrpení. Mělo je zabít vyčerpání, hlad, po válce však někteří promluvili, jiní své vzpomínky zapsali, jednotlivci se i s odstupem několika desetiletí rozhodli předávat své zkušenosti ve školách či před objektivem televizních a filmových kamer. Bývalí vězni nacistických lágrů se s trochou nadsázky stali prvními historiky těchto hrůzostrašných zařízení. Prostý fakt vzpomínání předpokládal jeden zdánlivě samozřejmý „detail“. Vydržet a nezemřít!

Jak o zachování holého života hovoří sami přeživší z lágrů a ghatt? Z čeho čerpali sílu k překonání nepředstavitelných obtíží, které zakoušeli? Bylo vše dílem náhody, pouhého štěstí, nebo se bývalí vězni domnívají, že měli k dispozici „návod“ na to, jak se

smrti vyhnout? „*Já sám osobně to nemůžu pochopit. Člověk neví, jak je to možné,*“ láme si hlavu nad nelehkou otázkou pamětník E. B. „*Víte, přemýšlel jsem o tom, ale v mé paměti, v mém vědomí jsem nedošel k závěru, jak je to možné, jak se to mohlo stát,*“ odpovídá další z dotázaných.

Ve velkém počtu však bývalí vězni uvádějí, že přežili díky náhodě. Alespoň nějakou odpověď na nelehkou otázku tedy nalézají. „*Já si myslím, že to byla jenom náhoda,*“ konstatovala pamětnice H. B. Slovo, které se stalo synonymem života! Náhoda na sebe jako velká parádnice brala nejrůznější podobu. Kolikrát se jednalo o záměrně klamavé udání vlastního věku, díky kterému vězni šťastně prošli selekcí? Kolikrát poskytl zkušenější spoluvězeň nováčkovi radu? Jak se později ukázalo, mohla mít tato informace cenu lidského života. Náhoda se mohla znásobit, vytvořit řetěz náhod. Kdyby jedna část tohoto propojení vypadla, kdyby se řetěz poškodil a oko nevydrželo, vše by dopadlo pravděpodobně úplně jinak. Někdy je ve vzpomínkách přeživších náhoda zaměňována za štěstí, osud, vyšší moc či jiné nadpozemské síly. „*Já nějak věřím na ten osud. Člověk by si měl vážit, že je vyvolený, že přežil. Asi je to osud,*“ odpovídá paní B. G.

Šlo však náhodě či osudu nějakým způsobem pomoci? Mohl jít člověk své záchraně vstříc? Někteří přeživší to připouštějí a s váháním v hlase dodávají, že určité „výhody“ snad k dispozici měli. Neměli je však i jiní? A ti stejně zahynuli! Zcela jistě bylo obrovským darem pevné zdraví a dobrá fyzická kondice. „*Přežili jenom ti enormně zdraví,*“ konstatoval ve svém vzpomínání pan B. P.

V příznivější situaci se také mohli ocitnout mladí. „*Protože mi bylo třináct let a že jsem dosah toho všeho ani nepochopila,*“ uvádí přeživší, která prošla vězněním v Osvětimi-Birkenau. Dospívající byli méně zatíženi životními zkušenostmi a možná ani vždy nedomyšleli vývoj probíhajících událostí do tragických konců. Smrtné ohrožení si prostě tolik nepřipouštěli. „*No hlavně jsem měl to štěstí, že jsem byl mladej. Nikdo jiný to vydržet nemohl,*“ komentuje nelehkou životní epizodu pamětník L. S.

Pomohlo jistě i to, jak byl člověk vychováván, jak trávil před válkou volný čas, k jakým hodnotám byl veden. „*Tatínek nás vedl k samostatnosti, nebejt tak slepě závislej, naučit se orientovat*

v situaci. *Nepodlehnout okamžitě panice,*“ vzpomíná paní T. D. „*Kdo ztratil nervy, tak byl vždycky jeden z prvních, kdo nevydržel,*“ zamýšlí se nad vlastním osudem pamětník R. R. „*Naše maminka nám vždycky říkala: ‚Holky, dvě věci v životě berte klidně: ty, co se změnit dají a ty, co se změnit nedají. A ty, co se změnit dají, změňte. A ty, co se změnit nedají, vemte si z toho tolik, aby to šlo žít, ostatní hoďte přes palubu.‘ Tato poučka mě velmi mnoho pomohla a já jsem si říkala: tak tady se nedá změnit vůbec nic, tudíž moje lidské já pohřbím hluboko do sebe a zůstanu teda číslem, protože jinak se odsud nedostanu,*“ vysvětluje osvětimská přeživší E. J. Důležitou roli mohla sehrát skautská průprava nebo obecně vřelý vztah dospívajících k fyzické kultuře a zdravému životnímu stylu.

Jak řada terezínských přeživších ve svých vyprávěních uvádí, byla velmi důležitá také možnost mobilizovat vlastní vůli po přežití prostřednictvím aktivního i pasivního podílu na kulturních či vzdělávacích akcích, které byly v ghettu pořádány. „*Prostě se zpívalo a zapomnělo na všechno a ten zpěv a ta muzika nás úplně odtamtud odnesly,*“ vzpomíná pamětnice E. H. Zpěv zbavoval strachu. „*Voskovec a Werich! Ty nás držely ty písničky,*“ upřesňuje paní Z. R. Zpěv dával na chvíli zapomenout na nedostatek, který v Terezíně panoval. „*Když nám bylo nejhůř, tak jsme si takhle zpívali a většinou jsme si tak zpívali, když jsme byli hladoví, protože když jsme mluvili o jídle, tak ten hlad byl ještě větší,*“ upřesňuje přeživší A. H.

Také za ostnatými dráty Osvětimi hledali vězni duševní oporu. Zpěv dokázal člověka posílit i v prostředí, v kterém ho všudypřítomnost nebezpečí a smrti neúprosně zbavovala vyšších potřeb. „*Co nás tak hlavně v Osvětimi-Birkenau drželo, že v takovém množství lidí v tom baráku se vždy našly šikovné ženy, které uměly něco zazpívat a to znamenalo strašně mnoho. Písničky nám pomáhaly odpoutat pozornost,*“ vzpomíná pamětnice P. R.

Vedle zpěvu byl pro řadu přeživších rovněž důležitý prostý fakt mít někoho, s kým si navzdory nesvobodě mohli jednoduše povyprávět. „*Ty vězenkyně v táboře Bernsdorf potřebovaly duševní potravu tak jako chleba. Tak jsem je tam shromáždila v největší místnosti a pokaždé o volných nedělích jsem jim něco vyprávěla, nějakou hru od Karla Čapka, Ibsenovu Noru. Já jsem viděla na nich, jak to hltají, já jsem tím dáváním přijímala,*“ s dojetím v hlase vypráví přeživší